

XVIII

a m ž i a u s
studijos

7

LIETUVOS

Didžioji Kunigaikštystė

Giminė. Bendrija. Grupotė

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

7

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Giminė. Bendrija. Grupotė

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2021

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeuszo Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2021

© Straipsnių autoriai, 2021

© Lietuvos istorijos institutas, 2021

ISBN 978-609-8314-04-5

ISSN 2351-6968

TURINYS

Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 12

KLIENTAI. BIČIULIAI. POLITIKAI

Gintautas Sliesoriūnas

Jonušas Antanas Višnioveckis apie motinos, brolio ir savo politinių akcijų motyvus (1700–1707 m.) . . . 18
Janusz Antoni Wiśniowiecki on the Motives of Political Actions by his Mother, Brother and his Own (1700–1707). *Summary* . . . 32

Mindaugas Šapoka, Vilija Gerulaitienė

Lietuvos didžiojo etmono Liudviko Pociėjaus planas pašalinti iš sosto Augustą II 1714 metais: tarp tikrovės ir fikcijos . . . 34
The Plan of Lithuanian Great Hetman Ludwik Pocij to Dethrone Augustus II in 1714: Between Reality and Fiction. *Summary* . . . 53

Андрэй Мацук

Планы магнатских группировок на избирательные кампании в правление Августа III . . . 54
Didikų grupuočių rinkiminių kampanijų planai valdant Augustui III. *Santrauka* . . . 71

Arnaud Parent

Prancūzų slaptoji misija Abiejų Tautų Respublikoje: barono Antoine'o-Charles'io de Vioménilio vaidmuo Baro konfederacijoje 1771–1772 m. . . . 72
French Secret Mission in the Polish-Lithuanian Commonwealth: the Role of Baron Antoine-Charles de Vioménil in the Bar Confederacy in 1771–1772. *Summary* . . . 96

Вадим Аниперков

«Наш партизан»: личность и служебная карьера Шимона Коссаковского в свете российской дипломатической и военной корреспонденции (1790–1794 гг.) . . . 97
„Mūsų partizanas“: Simono Kosakovskio asmenybė ir karjera 1790–1794 m. Rusijos diplomatinės ir karinės korespondencijos šviesoje. *Santrauka* . . . 156

Dariusz Rolnik

Adam Chmara, ostatni wojewoda miński, i jego relacje z Sapiehami. Klient, przyjaciel, polityk – o genezie sojuszy oraz przyjaźniach politycznych w czasach stanisławowskich uwag kilka . . . 157

Klientas, bičiulis, politikas. Paskutinis Minsko vaivada Adomas Chmara ir jo santykiai su Sapiegomis. Keletas pastabų apie politinių grupuočių ir sąjungų genėžę Stanislovo Augusto valdymo laikotarpiu. *Santrauka* . . . 168

TIKINČIŪJŲ BENDRUOMENĖS

Vytautas Smilgevičius

Raguvos parapijos demografiniai aspektai 1700–1800 metais . . . 170

Demographic Aspects of Raguva Parish in 1700–1800. *Summary* . . . 198

Karolis Tumelis

Pavojingi ryšiai? Nesusituokusių vyrų ir moterų santykiai Lietuvos katalikiškuose bažnytiniuose teismuose XVIII a. . . . 199

Dangerous Liaisons? Informal Relations between Unmarried Persons and their Treatment in the Eighteenth Century Lithuanian Catholic Ecclesiastical Courts. *Summary* . . . 223

Ugnė Jonaitytė

Nesantuokinių vaikų motinos Vilniaus dekanate XVIII a.: socialinis statusas ir geografinė kilmė . . . 225

Mothers of Illegitimate Children in the Eighteenth Century Vilnius Deanery: Social Status and Geographical Origin. *Summary* . . . 245

Jan Bulak

Stan parafii diecezji żmudzkiej w świetle raportu do Justickolegium

z 1798 roku . . . 246

Žemaitijos vyskupijos parapijų būklė 1798 metų raporto

Justickolegijai šviesoje. *Santrauka* . . . 263

SOCIALINIAI RYŠIAI. ŠALTINIAI IR TYRIMAI

Janina Kamińska

Wspólnota profesorów Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego

1781–1794 . . . 266

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiosios mokyklos profesorių bendrija

1781–1794 metais. *Santrauka* . . . 278

Ewa Kula

Źródła do badań nad zbiorowością nauczycieli Komisji Edukacji Narodowej w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego . . . 279

Šaltiniai Tautinės edukacinės komisijos mokytojų bendruomenei tirti Vilniaus universiteto bibliotekos rankraščių fonduose. *Santrauka* . . . 292

Robertas Jurgaitis

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės egzulantų integracijos problemos XVIII a.: Smolensko vaivadijos atvejis . . . 293

Problems of Integration of Exiles in the Eighteenth-Century Grand Duchy of Lithuania: the Case of Smolensk Voivodeship. *Summary* . . . 310

Rugilė Pangonytė

Juozapato Mykolo Karpio karjeros pradžia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Karolio Stanislovo Radvilos aplinkoje . . . 312

The Beginning of Juozapas Mykolas Karpis' Career in the Circle of Karolis Stanislovas Radvila, the Chancellor of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* . . . 327

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Andrzej Stroynowski. Obrady sejmu grodzieńskiego 1784 roku. Studium z dziejów kultury parlamentarnej. *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 330

Asmenvardžių rodyklė . . . 338

Vietafordžių rodyklė . . . 353

WSPÓLNOTA PROFESORÓW SZKOŁY GŁÓWNEJ WIELKIEGO KSIĘSTWA LITEWSKIEGO 1781–1794

JANINA KAMIŃSKA

Uniwersytet Warszawski

Adnotacja. W okresie funkcjonowania Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego grono profesorów było zróżnicowane. Byli to przede wszystkim duchowni (głównie ekszejuici, ale także pijarzy, misjonarze) oraz profesorowie świeccy. Wśród świeckich dominowali cudzoziemcy. Tekst ukazuje wspólnotowość tego grona, pracę uniwersytecką na polu dydaktycznym, naukowym i organizacyjnym. Zobrazowanie wspólnoty profesorskiej było możliwe dzięki analizie korespondencji Georga Forstera, profesora historii naturalnej.

Słowa kluczowe: Komisja Edukacji Narodowej, profesorowie Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego, Marcin Poczobut-Odlanicki, korespondencja Georga Forstera.

Gdy w 1781 roku Komisja Edukacji Narodowej wydała *Projekt Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane*¹ rozpoczął się proces przekształcania pojezuickiej Akademii Wileńskiej w Szkołę Główną Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jej reforma polegała na budowaniu nowoczesnego, oświeceniowego uniwersytetu, wolnego od skostnienia i ograniczeń badawczych. Szkoła Główna stawała się uczelnią o nowej strukturze, zgodnej z ówczesnym podziałem nauk na humanistyczne i matematyczno-przyrodnicze. Miała kształcić studentów, w tym nauczycieli, ale także tworzyć zaplecze dla badań naukowych i podejmować prace badawcze. Ponadto Komisja Edukacji Narodowej powierzyła jej także opiekę nad szkołami niższymi na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz popularyzację wiedzy. Nad wykonaniem tych zadań czuwał rektor, ekszejuita Marcin Poczobut-Odlanicki (1728–1810), astronom i uczonek, który całą swoją drogę naukową zawdzięczał zakonowi jezuitów i możliwości kształcenia w Akademii Wileńskiej². Tu, pod

1 *Projekt. Ustawy Kommissyi Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane*, [b. m. w], 1781. Zob. <https://polona.pl/item/projekt-ustawy-komissyi-edukacji-narodowej-dla-stanu-akademickiego-i-na-szkoly-w-kraiach,MTE3MDIyND-k/4/#info:metadata> [dostęp: 05 11 2019].

2 Stanisław Bednarski TJ, *Upadek i odrodzenie szkół jezuitów w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Kraków: Wydawnictwo Księży Jezuitów, 1933, p. 340–342; Vladimiras Zubovas, *Tomas Žebrauskas ir jo mokiniai*, Vilnius: Mokslo, 1986, p. 83–84; Edmund Rabowicz, *Poczobut Marcin, Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, p. 52; Janina Kamińska, *Dzieciństwo i młodość Marcina Poczobuta-Odlanickiego*, in: *Z dziejów edukacji w Polsce. Studia*, red. Irena Szy-

W wymiarze oświeceniowym ważne było tworzenie wspólnoty i to właśnie dobrej wspólnoty, bo ważne było wspólne budowanie kraju – dobro Rzeczypospolitej Obojga Narodów. I dlatego można było zaobserwować silne dążenie do wychowania wspólnoty narodowej, wychowania nowego człowieka, nowego i dobrego obywatela, który będzie żył we wspólnocie i działał dla dobra wspólnoty. Taki obraz wspólnoty ukazał jeszcze przed powołaniem Komisji Edukacji Narodowej pijar ks. Stanisław Konarski (1700–1773), założyciel warszawskiego Collegium Nobilium⁷.

Grono profesorów Szkoły Głównej było zróżnicowane pod względem pochodzenia, narodowości i kultury. Była to grupa niewielka: w latach 1781–1783 pracowało trzynastu profesorów:

- Marcin Poczobut – eksjezuita, rektor, astronom;
- Kazimierz Naruszewicz (1730–1803) – eksjezuita, sekretarz Szkoły Głównej;
- Stafan Bisio (1724–1800) – Włoch, profesor anatomii i medycyny teoretycznej, prezes Collegium Medicum;
- Jakub Briôtet (1746–1819) – Francuz, profesor chirurgii praktycznej;
- Mikołaj Regnier (1746–1800) – Francuz, profesor położnictwa;
- Jan Emanuel Gilibert (1741–1814) – Francuz, profesor historii naturalnej;
- Andrzej Strzecki (1737–1797), eksjezuita, profesor astronomii, prezes Collegium Phisicum;
- Tadeusz Kundzicz (1747–1829) – eksjezuita, profesor matematyki stosowanej;
- Mikołaj Tomaszewski (1756–1814) – eksjezuita, profesor algebry;
- Józef Mickiewicz (1744–1817) – eksjezuita, profesor fizyki eksperymentalnej;
- Bernard Siruć (1731–1784) – pijar, profesor prawa rzymskiego i cywilnego, prezes Collegium Iuridicum;
- Michał Olechnowicz (1746–1782) – pijar, profesor prawa ojczyzstego i procesu sądowego;
- Kazimierz Rogowski (1728–1810) – profesor wymowy i greki.

Łatwo zauważyć, że grono wykładowców nauk przyrodniczych i medycznych reprezentowali profesorowie sprowadzeni z zagranicy.

7 Stanisław Konarski, *De viro honesto et bono cive ab ineunte aetate formando* [1754], tłum. Irmina Lichońska in: *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, wybór i oprac. S. Wołoszyn, wyd. drugie zmienione, Kielce: Strzelec, 1995, p. 503. Zob. też Jerzy Kowecki, *U początków nowoczesnego narodu*, in: *Polska w epoce Oświecenia: państwo-społeczeństwo-kultura*, red. Bogusław Leśnodorski, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971, p. 106–107.

W 1783 roku, gdy weszły w życie *Ustawy Komisji Edukacji Narodowej* i wprowadzone zostały dwa kolegia – Fizyczne i Moralne – grono nieznacznie się poszerzyło, choć nadal nie było zbyt liczne. W roku akademickim 1783/1784 pracowało ośmiu profesorów w Kolegium Fizycznym i ośmiu w Kolegium Moralnym. Rektorem był nadal Marcin Poczobut, a sekretarzem Kazimierz Naruszewicz. Wilno opuścił nagle w 1783 roku profesor Gilibert, a do grona profesorów dołączyli dwaj ekszejuici: Franciszek Narwojsz (1742–1819), profesor matematyki wyższej; Dawid Pilchowski (1735–1803), który wykładał literaturę i wymowę; a także pijar Hieronim Stroynowski (1752–1815)⁸, specjalista prawa natury i narodów, dwaj misjonarze: Wilhelm Kaliński (1747–1789), profesor historii Kościoła i Tomasz Hussarzewski (1732–1807), profesor historii powszechnej, oraz jeden profesor świecki: Korneliusz Pocolojewski (1746–1812), profesor prawa kanonicznego. W 1784 roku rozpoczęli pracę Józef Sartoris (zm. 1799) z Turynu, który wykładał chemię⁹ i pochodzący z Austrii Józef Langmajer (zm. 1810), profesor patologii i medycyny praktycznej¹⁰.

Troską M. Poczobuta, po wyjeździe J. E. Giliberta, było pozyskanie profesora historii naturalnej. Posadę objął znany przyrodnik i podróżnik Georg (Jerzy) Adam Forster (1751–1794), który swoje wykłady rozpoczął w lutym 1785 roku. Niestety jego praca w Wilnie nie trwała długo. Zachęcony przez Katarzynę II do wyprawy dookoła świata, w lipcu 1787 roku złożył rezygnację¹¹.

Warto zastanowić się, czy zbiorowość profesorów stanowiła wspólnotę? Niewątpliwie wspólnota tworzy się i funkcjonuje dzięki skupieniu się na wspólnym celu. Czynnikiem jednoczącym była przynależność do uniwersytetu, do zadań, jakie określiła Komisja Edukacji Narodowej. Była to przynależność do stanu akademickiego, zagwarantowana *Ustawami*, czyli wcześniej wspomnianymi państwowymi przepisami prawnymi. One wyznaczały profesorom ich obowiązki: kształcenie i badania, wymianę myśli naukowej i popularyzację wiedzy, ale także nakazywały wspólne życie. Profesorowie skupieni byli w murach uniwersytetu, tu mieli swoje lokum, w którym mogli mieszkać razem z rodzinami.

Profesorowie byli zwolennikami idei oświeceniowych. W Kolegium Fizycznym reprezentowali nowe spojrzenie na nauki ścisłe, przyrodnicze i medyczne. Zgodnie z ówczesną filozofią opowiadali się za podejściem racjonalnym, empirycznym i

8 Hieronim Stroynowski został zatrudniony w szkole Głównej w 1781 r. i wraz z pierwszymi kandydatami do stanu akademickiego, czyli przyszłymi nauczycielami, wyjechał do Krakowa. Tam przyglądał się organizacji nauczania kandydatów, aby potem w Wilnie utworzyć seminarium kandydatów. Zob. Irena Szybiak, *Szkołnictwo Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum, 1973, p. 93–94; Janina Kamińska, *Komisja Edukacji Narodowej*, *op. cit.*, p. 98.

9 Janina Kamińska, *Komisja Edukacji Narodowej*, *op. cit.*, p. 144.

10 *Ibid.*, p. 127.

11 *Ibid.*, p. 147–153.

pragmatycznym. Wykłady osadzali na podstawowych wówczas pracach znanych uczonych. Dla dyscyplin matematyczno-fizycznych były to przede wszystkim dzieła Newtona oraz teksty ówczesnych badaczy, m.in. Alexisa Clairauta, Leonharda Eulera, Josepha Jerome'a de Lalande'a, Williama Herschela, Pietera van Musschenbroeka i Christiana Wolffa. Historię naturalną osadzali na nauce Linneusza, a chemię na tekstach Antoine'a Lavoisiera. W medycynie wykorzystywali m.in. prace Hermana Boerhaava, Laurentiusa Heistera, Giovanniego Battista Morgagniego i Albrechta von Hallera. Powoływanie się na prace ówczesnych autorytetów naukowych świadczy o dobrym rozeznaniu środowiska w rozwoju poszczególnych dyscyplin wiedzy¹².

Nowa wiedza z tych dyscyplin docierała do Wilna dzięki profesorom sprowadzonym z zagranicy i szerokim kontaktom z ośrodkami zagranicznymi oraz wyjeżdżającym studentom. Poziom nauczania Kolegium Fizycznego Szkoły Głównej W. Ks. Lit. nie odstawał od innych uczelni w Europie. Profesorowie zabiegali o te kontakty, włączali także studentów do prac badawczych¹³.

Profesorowie – szczególnie Jan Emmanuel Gilibert i Georg Forster – podejmowali prace badawcze z zakresu historii naturalnej nad występowaniem roślin i zwierząt typowych dla tego obszaru, a także mówili o możliwościach uprawy różnych roślin, omawiając przy tej okazji uwarunkowania klimatyczne Litwy.

Profesorowie fizyki, historii naturalnej i chemii razem ze studentami prowadzili badania botaniczne oraz badania wód mineralnych i skał w Wielkim Księstwie Litewskim.

Znaczną część swojego czasu poświęcili jednak na tworzenie warsztatu badawczego i prace administracyjne, nie zaś prowadzenie samodzielnych badań. Efektem ich działalności było wzbogacenie istniejących pracowni: biblioteki i obserwatorium astronomicznego oraz utworzenie nowych: gabinetu anatomicznego, fizycznego, chemicznego, historii naturalnej i ogrodu botanicznego.

Kolegium Fizyczne przekazywało wiedzę nowoczesną, która miała wymiar pragmatyczny. Absolwent miał rozumieć zjawiska przyrodnicze panujące w świecie i w jego najbliższym otoczeniu, dbać o zdrowie i higienę oraz znać najnowsze osiągnięcia ówczesnej techniki. Powinien był tę wiedzę wykorzystać w codziennym życiu, rolnictwie i przemyśle, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju i bogacenia się kraju¹⁴.

Profesorowie Kolegium Moralnego przekazywali wiedzę z zakresu teologii, prawa, historii, literatury i wymowy. Przekazywane treści formowały nowego obywatela, miały budzić miłość do ojczyzny i poczucie przynależności do narodu. Pozwalały młodzieży zrozumieć zasady funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki. Jednocześnie uczyły ponadczasowych wartości: szacunku do państwa, wolności, własności, bezpieczeństwa i nienaruszalności granic. Absolwent studiów

12 *Ibid.*, p. 168–169.

13 Wanda Grębecka, Poglądy dydaktyczne J. E. Giliberta, in: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 2015, p. 141–143.

14 Janina Kamińska, Komisja Edukacji Narodowej, *op. cit.*, p. 169–170.

miał być więc nie tylko patriotą, ale także człowiekiem o szerokim, nowoczesnym spojrzeniu na sprawy własne, społeczne, gospodarcze i polityczne, który będzie ulepszał swoje życie i reformował Rzeczpospolitą.

Jak widać, profesorowie obu kolegiów mieli do spełnienia ważny obywatelski obowiązek – przygotowanie dobrego obywatela. Widać wyraźnie wymiar pragmatyczny ich pracy. Należy założyć, że integrowali się wokół tego zadania¹⁵.

W Szkole Głównej widoczna była także postawa wspólnoty *universitas magistrorum et scholarium*, co można było dostrzec w bezpośredniej pracy ze studentami – szczególnie profesorów Kolegium Fizycznego. Tu na plan pierwszy wybił się Jan Emanuel Gilibert, który prowadził ze studentami ćwiczenia botaniczne w terenie, uczył rozpoznawania roślin i herboryzacji, nakłaniał do tworzenia zielników. Tworzył wspólnotę uczonego i ucznia (studenta). A zatem budowanie wspólnoty odbywało się poprzez realizację wspólnych zadań.

Tworzeniu wspólnoty mogły sprzyjać wspólne zadania, także te bezpośrednio związane ze studentami, ale należy też pamiętać, że przepisy *Ustaw* nakazywały wspólne życie, czyli tzw. wspólny stół.

„sto. Spólność każdego Zgromadzenia akademickiego, która jest jednym z obowiązków tego stanu, zależy na jednakowym ubiorze akademickim, na mieszkaniu w jednym domu, i na spólnym stole. Wreszcie każdy przy wolnym swojej własności używaniu zostanie”¹⁶.

Czy ten obowiązek sprzyjał wspólnotcie? Zapewne lepiej był przyjmowany przez starszych profesorów, szczególnie ekszezuitów i zakonników: pijarów i misjonarzy. Trudniej znosili ten wymóg młodzi, świeccy profesorowie. Najbardziej utyskiwali nad koniecznością wnoszenia opłat na wspólny stół.

O wspólnotę zabiegał rektor Poczobut. Chciał, aby uniwersytet był wizytówką Wilna, uczelnia o której dobrze będą wypowiadali się goście z zewnątrz. Świadczy o tym m.in. przygotowanie do przyjazdu Jana Śniadeckiego (1756–1830) do Wilna. Nakazywał on wówczas Andrzejowi Strzeckiemu należyte przyjęcie krakowskiego astronoma:

„[...] imo Każ mu [Śniadeckiemu – d. m – JK.] WWM dawać świece woskowe jarzące, to jest białe z lichtarzami moimi.

¹⁵ *Ibid.*, p. 190.

¹⁶ Ustawy Kommissyi Edukacyi Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane 1783, Rozdział VI: Zgromadzenia akademickie, p. 5-to, in: *Ustawy Kommissyi Edukacyi Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane = Tautinės edukacinės komisijos nuostatai, skirti akademiniam luomui ir mokykloms Respublikos kraštuose = The statutes of the Commission of National Education as prescribed for the academic estate and for the schools in the lands of the Commonwealth: roku 1783*, red. nauk. Kalina Bartnicka, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2015, p. 94.

zdo On kawę bierze raniusienko, to jest koło szóstej godziny. Patrzcie [aby – d. m. – JK.] śmietanka była dobra.
 3tio Dla człowieka jego dać stół dobry i wygodę najlepszą [...]”¹⁷
 „[...] Trzeba go przyjąć w najlepszy sposób, mianowicie co dobrego stołu, mięs [sic!] kruchych, i sosów niesielskich. On gustu à-peu-près angielskiego. Wino zaś lubi Burguńskie, albo stare przynajmniej dobre węgierskie i Porter dobry. Po tym co do kompanii osobliwie wieczornej prowadź go do Collegium Medicum [...]”¹⁸.

Wspólnota była otwarta na zewnątrz, czego przejawem było uczestnictwo uniwersytetu w życiu miasta. W otwartych wykładach, w uroczystościach inauguracyjnych brała udział społeczność z Wilna i okolic. Na tych spotkaniach zaczęły pojawiać się także kobiety¹⁹.

Jak funkcjonowała wspólnota profesorów? Czy jesteśmy w stanie dostrzec wspólnotowość? Jest to zadanie dość trudne, ale wydaje się możliwe. Pomocą są źródła pisane – głównie pamiętniki i korespondencja. Pamiętników jest niewiele i trudno uznać je za bezstronne i obiektywne. Szczególnie „kąśliwy” był w swych ocenach profesor Stanisław Bonifacy Jundziłł (1761–1847), który od 1798 roku wykładał historię naturalną²⁰. W swym pamiętniku scharakteryzował poszczególnych profesorów. Wypowiadał się w zasadzie o wszystkich niezbyt pochlebnie, a szczególnie o eksjezuitach²¹.

Mniej znane są opinie innych, m.in. profesora historii naturalnej Georga Forstera. Niech jego listy staną się egzemplifikacją życia wspólnoty profesorskiej²². Obserwował

17 List Marcina Poczubota do Andrzeja Strzeckiego, 27 11 1793, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (dalej – LMAVB RS), f. 151-636, l. 69.

18 List Marcina Poczubota do Andrzeja Strzeckiego, 27 11 1793 [2], LMAVB RS, f. 151-636, l. 71.

19 Dzieje domowe albo opis przez dni osobliwszych dziejów i wypadków zdarzonych w szkołach wydziałowych wileńskich zaczęty w miesiącu Wrześniu roku 1781, a doprowadzony do roku 1824, in: *Opis dzienny szkół wileńskich, Akademii i Uniwersytetu oraz Dziariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie od roku 1781, po rok 1824 nastątych, z autentycznego dokumentu ogłosił Władysław Tekieliński*, Wilno: Drukiem Józefa Blumowicza, 1876, p. 8, 34, 37, 44 i nast.

20 Janina Kamińska, *Universitas Vilnensis 1793–1803. Od Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego do Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, p. 199–201.

21 Stanisław Bonifacy Jundziłł, Zbiór ułamkowych wiadomości o osobach i zakładach naukowych w dawniejszym i obecnym stanie (1829) Uniwersytetu Wileńskiego, in: *Pismo Zbiorowe Wileńskie*, Wilno: w Druk. A. H. Kirkora, 1859. Zob. także: *Pamiętniki życia Ks. Stanisława Jundziłła profesora uniw. wileńskiego*, wyd. Antoni M. Kurpiel, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1905.

22 Korespondencja Jerzego Forstera jest dość rozproszona, jej fragmenty były publikowane kilka razy. Po raz pierwszy niepełny zbiór (niedokładnie przygotowany, z pominięciem wielu fragmentów) wydała jego żona w Lipsku w 1829 r. Następne listy ukazały się w 1843 r., także w Lipsku, oraz w latach 1890–1917 w „Archiv für das Studium der neuern Sprachen und Litteraturen”. W 1958 r. Niemiecka Akademia Nauk wydała 20 tomów prac Forstera, wśród nich także listy. Z tego zbioru (głównie z 14 tomu) listy Forstera przełożył na język litewski i opublikował Jonas Kilius. Zob. *Georgo Forsterio laiška i š Vilniaus*, sudarė, iš vokiečių kalbos vertė ir paaiškino Jonas Kilius; redakcinė kolegija: Jonas Kubilius (pirmininkas) ir kt., Vilnius: Mokslas, 1988, p. 447. W artykule odwołuję się do tego wydania. Tłumaczenia z języka litewskiego moje.

grono profesorskie z perspektywy człowieka nowego, obcego – osoby przybyłej z zewnątrz. Przyjechał do Wilna z Kassel, z Niemiec. Korespondował ze swoim przyjacielem Samuelem Tomasem Simmeringem (1755–1808), doktorem medycyny z Mintz²³. W swych listach składał mu propozycję przyjazdu do Wilna i ew. objęcie posady profesorskiej po rezygnacji profesora Stefana Bisio – profesora anatomii. Prowadził też korespondencję z innymi uczonymi z Europy Zachodniej: z historykiem i archeologiem, dyrektorem biblioteki Uniwersytetu w Getyndze Christianem Gottlobem Heyne (1729–1812)²⁴, z Georgiem Christophem Lichtenbergiem (1724–1799)²⁵, profesorem fizyki eksperymentalnej na Uniwersytecie w Getyndze, Joachimem Heinrichem Campe (1746–1818), pisarzem i wydawcą. Pisał także do wiedeńskiej hrabiny Marii Wilhelminy von Thun (1744–1800), która w swym domu prowadziła salon intelektualny.

Forster w swych listach przedstawiał dość wyrazisty obraz życia w Wilnie. Możemy też odczytać charakterystykę grona profesorskiego, ale czy wspólnoty profesorskiej? O każdym profesorze wydał opinię. Skupił się przede wszystkim na profesorach Kolegium Fizycznego. Wielu cenił za profesjonalizm:

„[...] Tutaj nie brakuje mądrych głów, które chciałyby dobra, i które do tego dążąc zrobiły pierwsze kroki zapraszając mądrych ludzi mających dobrą reputację za granicą”²⁶.

„[...] Czas wypełnia mi praca i to jest dobre. Zobacz, w Niemczech nie przygotowałbym żadnej oracji łacińskiej ani dobrej, ani złej, a tu trzeba było to zrobić. Chcesz czy nie chcesz trzeba było poczytać Cyncerona i dlatego teraz, gdy zrobiłem postępek w łacinie mogę wyklądać w tym języku, przynajmniej kiedy nie mam innej alternatywy”²⁷.

Bardzo krytycznie odnosił się do miernych osób, które nie są otwarte na nowości:

„[...] Bisio i Regnier są ignorantami najwyższej jakości, ale oni są i zajmują najwyższe miejsce i nic nie zdziałasz. Sartoris, profesor che-

23 Sömmering (Samuel Tomas), *Encyclopädisches Wörterbuch der Wissenschaften, Künste und Gewerbe*, t. 21, Altenburg: Literatur-Comptoir, 1829, https://books.google.lt/books?id=jiN-CAAAAcAAJ&pg=PA267&clpg=PA267&dq=Samuel+Thomas+Semmering&source=bl&ots=obqC2E8Sg9&sig=ACfU3U2LLGctEWnG-35EuxooXGmuWDauxQ&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwiZ6_nr8pfmAhWDk4sKHymCIwQ6AEwDHoECAkQAQ#v=onepage&q=Samuel%20Thomas%20Semmering&f=false [dostęp: 12 11 2019].

24 Christian Gottlob Heyne, <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/christian-gottlob-heyne> [dostęp: 10 12 2019].

25 Georg Christoph Lichtenberg, <https://www.britannica.com/biography/Georg-Christoph-Lichtenberg> [dostęp: 10 12 2019].

26 List Georga Forstera do Marii Wilhelminy von Thun, 24 11 1784, *Georgo Forsterio laiškai iš Vilniaus*, p. 61.

27 List Georga Forstera do Samuela Tomasa Zemerlinga, 03 02 1785, *Ibid.*, p. 118.

mii jest dobrym znawcą przedmiotu i jest jedynym, z którym możesz porozmawiać godzinę, a drugą to jest przyjemność [...]”²⁸.

„[...] Jeśli chodzi o współpracowników, to oprócz Sartorisa nie mam ani jednego człowieka, z którym mógłbym porozmawiać z jakąś korzyścią dla siebie. On jedyny jest mądry. Oprócz wiadomości z chemii ma subtelne francuskie wykształcenie, gdyż długo mieszkał w Paryżu. Mieszkał także w Anglii. Nazwiska ludzi z tego kraju zna bardzo dobrze [...]”²⁹.

Podobnie, jak Jundziłł był krytyczny wobec eksjezuitów:

„[...] Nie możesz zapominać, że w Polsce jesteś wśród jezuitów. Niektórzy są dobrymi ludźmi, jednak niektórzy są mniej uczeni, a niektórzy starzy z właściwościami swego zakonu. Wśród wszystkich profesorów panuje zazdrość i brak zaufania, że zazdroszczą kęsa chleba, powstają z tego złe uczynki. Polacy po pierwsze rozsiewają plotki, lubią to bardziej niż mieszkańcy bardziej znanego mi miasta. Zwłaszcza w Wilnie, na uniwersytecie nie ma końca oczerniania, oskarżenia, nie ma spokoju [...]. Z eksjezuitami nie można ani słowem porozmawiać o nauce. Mimo, iż wydaje się, że są mili i koleżeńscy to zawsze działają po cichu, za plecami. Starają się nie dopuścić, aby rozpowszechniała się cała wiedza, a co już mówić o jej rozszerzeniu”³⁰.

Profesor Forster ceniał rektora Poczobuta:

„[...] Rektorem jest stary ojciec Poczobut, który jest znany jako jeden z najbardziej uczonych i ścisłych badaczy gwiazd. To chorowity, łagodnego usposobienia człowiek. Swoje siły i zdrowie poświęcił dobru Akademii i jego podziwiam. Zdobył wszechstronną miłość całego uniwersytetu [...]”³¹.

„[...] ojciec Poczobut, stary eksjezuita i królewski astronom o dużych zasługach, członek Królewskiej Akademii Nauk w Londynie. Zajmuje się dobrem Akademii i nie żałuje swego zdrowia na to. To jest bardzo dobry człowiek [...]”³².

Był dość powściągliwy w wyrażaniu pozytywnej opinii o możliwościach rozwoju naukowego i czuł się osamotniony w swych planach:

28 List Georga Forstera do Samuela Tomasa Zemerlinga, 20 02 1786, *Ibid.*, p. 211

29 List Georga Forstera do Georga Christopha Lichtenberga, 18 06 1786, *Ibid.*, p. 254.

30 *Ibid.*, p. 254.

31 List Georga Forstera do Teresy Heine, 20 11 1784, *Ibid.*, p. 54.

32 List Georga Forstera do Samuela Tomasa Zemerlinga, 12/13 12 1784, *Ibid.*, p. 79.

„[...] Tutaj nikt nie docenia starań w nauce. Jeżeli nie miałbym przyjaciół, z którymi utrzymuję korespondencję, i którzy nie przysyłałoby mi pism i książek, i nie walczyłbym z przeciwnościami, które wyrastają przed człowiekiem, który chce iść na przód w świecie nauki, to z beznadziei i bez pomocy byłbym zgrzybiały, przygotowany złożyć ręce [...]. Nie mam tutaj perspektyw żeby być przydatnym [...]”³³.

„[...] Jestem tu odizolowany, nie ma takiego drugiego człowieka, który myślałby jak ja, który czułby konieczność rozszerzenia swojego przedmiotu [...] zrobiłby choć jedno naukowe odkrycie, którego imię będzie znane poza Wilnem [...]”³⁴.

Cenił natomiast możliwości integracyjne grona profesorskiego. Profesorowie spotykali się bowiem prywatnie i wówczas mieli zapewne okazję lepiej się poznać:

„[...] Wszyscy profesorowie w niedzielę o 18.00 wieczorem zbierają się i razem spędzają kilka godzin, gdzie serwowane jest wino, piwo i mały deser. Rozmawiając powinniśmy się lepiej poznać i zbliżyć do siebie. To jest dobrze pomyślane [...]”³⁵.

„[...] Prawie każdego dnia ktoś z nas je u Langmajera. Pije piwo i wychodzi. Podczas takiej zaproszonej kolacji nie ma nic innego jak trochę polskiej kaszy ugotowanej jak zupa [...]”³⁶.

W okresie Szkoły Głównej wspólnota profesorów była zapewne inna niż ta zakonna z czasów Akademii Wileńskiej. Eksjezuici znaleźli się w nowej rzeczywistości i raczej nadal pozostawali wierni zakonowi. Nawet Poczubut, który był otwarty na nowości, wyraźnie czuł łączność ze swoimi dawnymi współbraćmi. Takie zachowanie uwidocznili się pod koniec życia, gdy wyjechał do Połocka, gdzie nadal funkcjonował zakon. Tam też, wśród swoich współbraci, zakończył życie.

Funkcjonowanie profesorów Szkoły Głównej w takiej niejednorodnej wspólnocie było zapewne trudne. Jednoczyli się jednak wokół wspólnych zadań, co niewątpliwie zaowocowało włączeniem się w prace reformatorskie Komisji Edukacji Narodowej. Efektem tych prac było tworzenie nowoczesnego uniwersytetu, ale także wykształcenie świeckich nauczycieli oraz grupy nowych, światłych obywateli, którzy przyczyniali się do zachowania kultury i podtrzymania ducha narodowego.

33 List Georga Forstera do Joachima Heinricha Campe, 09 07 1786, *Ibid.*, p. 265.

34 List Georga Forstera do Georga Christopha Lichtenberga, 05 11 1786, *Ibid.*, p. 309–310.

35 List Georga Forstera do Samuela Tomasa Zemeringa, 12/13 12 1784, *Ibid.*, p. 83.

36 *Ibid.*, p. 82.

Źródła drukowane i literatura

- Bednarski Stanisław TJ, *Upadek i odrodzenie szkół jezuitkich w Polsce. Studium z dziejów kultury i szkolnictwa polskiego*, Kraków: Wydawnictwo Księży Jezuitów, 1933.
- Bieś Andrzej Paweł, Poczubott [Odlanicki] Marcin, in: *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794*, t. 2: *Słownik biograficzny*, red. Andrzej Meissner, Agnieszka Wałęga, Warszawa: Wydawnictwo IHN PAN, 2018.
- Christian Gottlob Heyne, <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/name/christian-gottlob-heyne> [dostęp: 10 12 2019].
- Dzieje domowe albo opis przez dni osobliwszych dziejów i wypadków zdarzonych w szkołach wydziałowych wileńskich zaczęty w miesiącu Wrześniu roku 1781, a doprowadzony do roku 1824, in: *Opis dzienny szkół wileńskich, Akademii i Uniwersytetu oraz Diariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie od roku 1781, po rok 1824 nastających*, z autentycznego dokumentu ogłosił Władysław Tekieliński, Wilno: Drukiem Józefa Blumowicza, 1876.
- Georgo Forsterio laiskai iš Vilniaus, sudarė, iš vokiečių kalbos vertė ir paaiškino Jonas Kilius; redakcinė kolegija: Jonas Kubilius (pirmininkas) ir kt., Vilnius: Mokslas, 1988.
- Georg Christoph Lichtenberg, <https://www.britannica.com/biography/Georg-Christoph-Lichtenberg> [dostęp: 10 12 2019].
- Górecki Artur, O jezuickiej Ratio studiorum, in: *Christianitas. Edukacja*, 2014, nr 58, p. 58–69.
- Grębecka Wanda, Poglądy dydaktyczne J. E. Giliberta, in: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 2015, nr 1, p. 133–147.
- Jundziłł Stanisław Bonifacy, *Pamiętniki życia Ks. Stanisława Jundziłła profesora uniw. wileńskiego*, wyd. Antoni M. Kurpiel, Kraków: Nakładem Akademii Umiejętności, 1905.
- Jundziłł Stanisław Bonifacy, Zbiór ułamkowych wiadomości o osobach i zakładach naukowych w dawniejszym i obecnym stanie (1829) Uniwersytetu Wileńskiego, *Pismo Zbiorowe Wileńskie*, Wilno: w Druk. A. H. Kirkora, 1859.
- Kamińska Janina, Dzieciństwo i młodość Marcina Poczubota-Odlanickiego, in: *Z dziejów edukacji w Polsce. Studia*, red. Irena Szybiak, Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1995.
- Kamińska Janina, *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794*, t. 3, cz. 2: *Akademia Wileńska. Szkoła Główna Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa: IHN PAN, 2018.
- Kamińska Janina, *Universitas Vilnensis 1793–1803. Od Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego do Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012.
- Konarski Stanisław, *De viro honesto et bono cive ab ineunte aetate formando* [1754], tłum. Irmina Lichońska, in: *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, wybór i oprac. S. Wołoszyn, wyd. drugie zmienione, Kielce: Strzelec, 1995.
- Kowecki Jerzy, U początków nowoczesnego narodu, in: *Polska w epoce Oświecenia: państwo-społeczeństwo-kultura*, red. Bogusław Leśnodorski, Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971.
- List Marcina Poczubota do Joachima Chreptowicza z 10 lutego 1781 r., in: *Kronika Rodzinna*, 1883, p. 367. *Projekt. Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane*, [b. m. w.], 1781, polona.pl/item/projekt-ustawy-komissyi-edukacji-narodowej-dla-stanu-akademickiego-i-na-szkoly-w-kraich,MTE3MDlyNDk/4/#info:metadata [dostęp: 5.11.2019].
- Rabowicz Edmund, *Poczubot Marcin, Polski Słownik Biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum, 1957.
- Słownik języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, t. 3, Warszawa: PWN, 1989.
- Sömmering (Samuel Tomas), *Encyclopädisches Wörterbuch der Wissenschaften, Künste und Gewerbe*, t. 21, Altenburg: Literatur-Comptoir, 1829, https://books.google.lt/books?id=jiNCAAAAcA-AJ&pg=PA267&lpq=PA267&dq=Samuel+Thomas+Semmering&source=bl&ots=obqC2E8S-g9&sig=ACfU3U2LiG CtEWnG-35Eux0oXGmuWDauxQ&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKE-wiZ6_nr8pfmAhWdK4sKHYNmClwQ6AEwDHoECAkQAQ#v=onepage&q=Samuel%20Thomas%20Semmering&f=false [dostęp: 12 11 2019].

- Szahaj Andrzej, *Jaka wspólnota?*, <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/885/A.%20Szahaj,%20Jaka%20owsp%C3%B3lnota.pdf> [dostęp: 20 10 2019].
- Szybiak Irena, *Szkolnictwo Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Ossolineum, 1973.
- Ustawy Kommissyi Edukacyi Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane = Tautinės edukacinės komisijos nuostatai, skirti akademiniam luomui ir mokykloms Respublikos kraštuose = The statutes of the Commission of National Education as prescribed for the academic estate and for the schools in the lands of the Commonwealth: roku 1783*, red. Kalina Bartnicka, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2015.
- Zubovas Vladimiras, *Tomas Žebrauskas ir jo mokiniai*, Vilnius: Mokslas, 1986.

JANINA KAMIŃSKA – prof. dr hab., Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny. Pracuje w Zakładzie Humanistycznych Podstaw Pedagogiki. Bada dzieje oświaty w Polsce i na Litwie, przede wszystkim działalność Uniwersytetu Wileńskiego na przełomie XVIII/XIX wieku.

E-mail: j.kaminska@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-4674-8669

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VYRIAUSIOSIOS MOKYKLOS PROFESORIŲ BENDRIJA 1781–1794 METAIS

JANINA KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas

Tautinės edukacinės komisijos sprendimu į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiąją mokyklą 1781 m. reorganizuoto Vilniaus universiteto veiklos laikotarpiu profesorių bendrija buvo labai įvairialypė ir iš esmės skyrėsi nuo tos, kuri buvo jėzuitiškojo universiteto metais. Didžioji dalis pedagogų ir toliau išliko dvasininkai. Iš jų daugiausia buvo eksjėzuitų, tačiau taip pat dirbo vienuolių pijorų bei misionierių. Daug mažesnę dalį profesorių sudarė pasauliečiai, tarp kurių dominavo iš užsienio atvykę mokslininkai. Straipsnyje analizuojami Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiosios mokyklos profesorių bendrijos, kaip atskiros socialinės grupės, bruožai, išryškinant profesorių didaktinį darbą universitete, mokslinę ir organizacinę veiklą. Profesorių bendrijos bruožams išskirti pasitelkiamas istoriografijos įdirbis bei įvairūs Vyriausiosios mokyklos veiklos šaltiniai, tarp kurių vienas informatyviausių yra gamtos istorijos profesoriaus Georgo Forsterio korespondencija.

Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad profesoriai – buvę jėzuitai – Vyriausiosios mokyklos veiklos laikotarpiu (1781–1794 m.) išliko ištikimi panaikintai vienuolijai ir išlaikė tamprius tarpusavio ryšius. Net ir rektorius Martynas Počobutas, naujovėms atviras mokslininkas, glaudžiai bendradarbiavo su buvusiais jėzuitais. Šie ryšiai tapo ypač akivaizdūs paskutiniaisiais M. Počobuto gyvenimo metais: buvęs rektorius gyvenimo saulėlydį pasitiko Polocke tarp ten tebeveikiančio Jėzuitų ordino brolių.

Vyriausiojoje mokykloje dirbantiems profesoriams ne eksjėzuitams integruotis į akademikų bendriją buvo gana sudėtinga. Vis dėlto visus juos vienijo bendras Tautinės edukacinės komisijos Vyriausiajai mokyklai keliamas uždavinys – atnaujinti mokymo turinį, sukurti modernų universitetą, rengti pasauliečius mokytojus, ugdyti apsišvietusius piliečius, gebančius ne tik saugoti kultūrinį paveldą, bet ir stiprinančius tautinę dvasią.

Reikšminiai žodžiai: Tautinė edukacinė komisija, Lietuvos vyriausiosios mokyklos profesoriai, Martynas Počobutas-Odlianickis, Georgo Forsterio korespondencija.